

Z Ú G A F E N Y V E S

(Folytatás)

IX.

Harmadnapra megérkeztünk Wladimir-Wolinszkij alá. A századom egyelőre a front mögött gyakorlatozott. Így tartott ez egy hónapig. Akkor már szeptember volt, szép őszeleji napok. És mialatt a század szakaszonként gyakorlatozott, órákon át elnéztem a változatlan dél-orosz tájéket. A mozdulatlanságában volt a szépsége. Minálunk, Magyarországon, búcsúzni készülhetett már a természet: itt csaknem tavasz volt. Gyengezöld pázsitok a látóhatár karimájáig, az elhaló messzeségből, a Bug mocsaras széleiről üvegszínű ködökön át látszottak felénk a füzesek koronái s itt-ott felbukkant egy-egy hagymafejű torony. Templomi csend hallgatózott a tájék felett, amelyre melankóliával gondolok vissza mindig. Csak ekkor értettem meg azt a nosztalgiát, mely annyi bús vággyal tölti el az orosz embert véghetetlen hazája iránt.

Azalatt elmúlt egy hónap. Előttünk, a fronton, alig mozdult valami. Nagy elvéte egy puskalövés. Közben pedig feljött a következő menetszázad s vele együtt a pótkeret alezredese. Ő vette át az ezred parancsnokságát.

Mayer Teritől ekkor kaptam az első levelet. A menetszázaddal jött egy hadnagy-orvos, aki barátom volt már régebből. Teri neki csúsztatta át ügyesen ezt a rövid levelet, amikor indulása előtt búcsúzni ment a házukhoz. A borítékból néhány meghervadt ibolyaszál esett a lábam elé. A sapkarózsám mellé tűztem őket.

Egy hónapja mult már, hogy az állomáson könnyes szemmel bókolok rám: csak az én feleségem lesz. Meglátta ezt az édesanyja is és Mayer Teri attólfogva nem írhatott nekem egyetlen sort.

De azért e nagy elhagyatottságában is volt gondja rá, hogy hírt adjon magáról. Néhány percre át-átfutott a kis Márhához s ellátta megfelelő utasításokkal. És Mártha tudósított mindenről, lankadatlan szorgalommal. Ezért a jóságáért sok hálával vagyok iránta, mert akkoriban nagy gond és szomorúság szakadt le szegényre. Ebben a szeptemberben a Doberdó sziklái között véresen esett össze a vőlegénye és amire kihúzták a törmelék alól, halott volt. A kis Mártha megkönnyezte őt, de nagy bajában rólam sem feledkezett meg. Minden harmad-negyednapon felkeresett néhány sorával. Igen elhagyottnak érezte magát s talán azért is írogatott annyi ragaszkodással, mert szüksége volt némi szeretetre. Én hálás voltam neki, vizsgáltgattam és szerettem őt, mintha az édeshúgom lett volna. Csatoltan mindig küldtem egy másik levelet Terinek is. Az ő üzeneteit Mártha küldözgette nekem. Mert Mayer Teri egyelőre olyan felügyelet alatt állt, hogy öt-tíz percnél hosszabb időre el se mozdulhatott hazulról. Az anyja egyszersmindenkorra eltiltott tőle.

Nem-egyszer mondta nekem azelőtt, hogy a szülei ellenére még az én feleségem se lenne. És most mégis írt. Annyit körülbelül sejtettem, hogy nagy harcban állhat az édesanyjával, mert a jegygyűrűt még mindig nem küldte vissza Vértesnek. A vőlegénye a századomban szolgált s naponkint egy sereg levelet és lapot írt össze Terinek. Ritkán kapott rájuk valamit. Egyszer-kétszer engemet is megkért, hogy írjam alá egy-egy lapját. Megtettem. A levelezésüket könnyűszerrel ellenőrizhettem, mert akkor már ezredsegédtiszt voltam. Nekem kellett átnézni naponkint a tábori postát.

Mert az alezredes alighogy megérkezett a pótkerettől, segédtisztnak vett magához. A századomat ugyanakkor Vértes hadnagy vette át. Amikor lejelentkeztem a parancsnokságon, meg nem állhattam, hogy azt ne mondjam neki:

— Tudom, alezredes úr, kinek köszönhetem ezt a beosztást...

Leintett:

— Ha tudod, hallgass!

Egy hét mulva a Vértes századja is belekerült a tűzvonalba. Attól fogva egyik ütközet a másikat váltogatta. De tűz-szünetekben egyre több lapot és levelet küldözgetett Mayer Terinek. A leány mindritkábban felelt.

Annál többször keresett fel engemet a kis Mártha. Elvéve Teri is írt néhány sort ezekben a közvetítő levelekben. Egy októberi napon arról tudósított sebtiben, hogy megmondta az édesanyjának: vissza fogja adni a jegygyűrűt. Az anyja sírva fakadt, de mivel nem akarja szerencsétlenné látni a leányát, nem bánja, tegyen, amit jónak gondol. Rólam azonban hallani se akar. A szemére vetette, hogy titokban bizonyára levelezik velem, amire Mayer Teri nem szólt semmit. Ennek a hallgató válasznak az lett egyelőre a következménye, hogy ezentúl nem szabad meglátogatnia Márhát sem. Most ír tőle utoljára. De majd csak kitalálnak valamit.

Akkor már ősztől Oroszországban is. Jeges szél jött a Szarmata felől, csüngő felhők zúgtak a határ felett s a szél jajgatva sípolt a fekete tájon. Didergett és fázott mindenki s délutánonkint, ha elszundikált az alezredes, egymagamban gunnyaszottam. Most, hogy a Teri anyja még bizalmatlanabb lett irántam, nagyon súlyossá vált a helyzetem. Abba, amit az öregúr ajánlott fel egyízben, hogy háború után álljak be az irodájába, most már belementem volna. Csakhogy ezt az ellenajánlatot lehetetlen volt nékem megtennem. Az apámmal való viszonyom semmit nem változott. A hűgaimnak írtam elvéve. Nem szerettem a házunkra gondolni. Tudtam, hogyha egy hosszú levélben mindent megírnék az apámnak s megkérném őt, valahogy csak beleegyeznék mindenbe. De ismertem az apám féktelen természetét s tartottam tőle, hogyha feleségemmel a házunkba költöznék be idővel, előbb-utóbb összetűznék az apámmal. Az ilyen jelenetektől pedig meg kellett óvnom Terit, mert az apám első keményebb szavára kétségbeesett volna. Milyen más volt az ő családi körük, mint a mi házunk! Olyan megoldást, amely kisegíthetett volna szorult helyzetemből, nem találtam.

Váratlanul kisegített Mayer Teri. A kis Mártha hosszú ideje hallgatott már s amikor végre levelet kaptam tőle, arról értesített, hogy előző napon Teriéknél járt. Az édesanyja vallatóra vette, vajjon közvetítésével nem írok-e Terinek, mert őt kétségbeejti Teri makacssága. Mártha minden ilyen közvetítést „szégyenszemre kénytelen volt letagadni“. De csak ketőnk miatt tette. A házuk egészen kihalt, Teri beteg lett, de nem kell meg-

ijedni, mert a betegsége nem komoly. Csak arra való, hogy levegőváltozás címén elutazhasson néhány hétre az apja rokonaihoz Kolozsvárra. Ezt Teri eszelte ki: Kolozsvárról legalább írhat nekem. Otthon minden lépésére vigyáznak.

Ez után a levél után hosszabb szünet következett. Már azt hittem, hogy Terire gyanút fogtak a szülei s nem engedték el. Vagy hogy csak-ugyan beteg lett. Sokszor gondoltam rá, növekvő fájdalommal.

Úgy a negyedik héten — akkor már dértől csillogtak a mezők — megjött az első levele Kolozsvárról. Hogy tudott írni! Ebben az időben már útban volt az ő nagy szerencsétlensége felé, de azért sohasem szűnt meg vizasztalni. Felolvasom néhány sorát. Te vagy a második idegen, aki hallani fogod. S ő, szegényke, ha elmondom ezt neki egyszer, nem fog rám megneheztelni. Hiszen többször is emlegette, hogy valamelyik regényíró talán fel fogja jegyezni valamikor ezt az ő bús történetét. Hiszen ő úgy szeretett, hogy nagy szerencsétlenségében is mosolyogva gondolt vissza reám. Milyen őszintén írt! Repesve tudósított, hogy az édesanyja két hétig maradt vele, de az a benyomása, hogy Kolozsvárott is vigyáznak reá s ezért csak éjtszaka írhat, bezárt szobában, amikor azt hiszik, hogy régen elaludt.

„Szeretnék magának mindennap és nagyon sokat írni, de nem tehetem. Nagy ritkaság, mikor egyedül lehetek s olyankor is küzködnöm kell magammal, hogy illik-e? Hiszen mégis csak másnak vagyok a menyasszonya! Sokszor azt hiszem, mintha tolakodó lennék.

Istenem, ez az én menyasszonyságom! Hányszor és mennyire megbántam már! S mégis boldog vagyok, mert tudom, hogy magát nem veszítettem el. Pedig nem lenne csoda, hiszen olyan rossz voltam magához. Úgy meggyűlöltem abban az elkeseredett pillanatomban és mégis annyira szerettem! Emlékszik-e, hányszor összekoccantunk? Mint két neveletlen iskolásgyerek. Olyan szép napok azok énnekem? Mosolyogva gondolok vissza reájuk.

Jöjjön már haza! Azt se fogom bánni, ha nem is beszél velem, ha nem is néz reám, csak ne tudjam magát a halál előtt mindennap. Most, azt hiszem, nyugodtabb helyen van, de ki tudja, mi történhetik? Értsen meg, félttem magát! Én is élni akarok még! Fialat vagyok és szeretném, jaj, úgy szeretném elfelejteni ezt az én utolsó két összetépett esztendőmet! Ne haragudjon reám, hogy így írok, de úgy összegyűlt bennem a sok keserűség! Nem csoda, ha kifakadok. Pedig én vagyok az oka mindennek, tehát maga is azt tartja ugye, hogy csak vezekeljek tovább. Igaza van. Nem fogok többet panaszkodni, hiszen ezzel csak a maga életét keseríténém meg. De ha szeret, meg fog sajnálni . . .“

Nem volt már ő ekkor a régi Mayer Teri, aki kötekedett és makacskodott velem, hogy féltékennyé tegyen. Nem járt el hozzájuk senki többé s ő sem ment sehová. Egészen csendes, megtört leány lett, aki megható szeretettel ragaskodott hozzám és remegett miattam. És mikor egy-két jó szót kapott tőlem, olyan hálás tudott lenni ezért a kis szeretetemért. Régen volt az, amikor még élni és örülni szeretett volna. Nem maradt már egyéb kívánsága, csak hogy engemet megtarthasson. Éjtszakánkint elbujt s késő éjfélidőben irogatott nekem. Ez volt minden öröme a világból. Itt van még egy levele:

„Az elmúlt héten beteg voltam és sokat szenvedtem. Csak ma reggel keltem fel.

A házbeliek mind azt hiszik, hogy tizenegy óra óta az igazak álmát aluszom. Ha tudnák! Egy nagyon csinos katonaoorvos gyógyított... No, ne ijedjen meg, hiszen nős már! Rengeteg látogatóm volt, úgyhogy néha csaknem szétzedtek, de nem szóltam hozzájuk egy szót sem. Csak feküdtem, mözduletlanul, és magára gondoltam.

Nem értem, miért van annyira elkeseredve? Mert ha jókedvet mutat is, megérezem én, hogy valami baja van. Talán nem bízik bennem? Kijelentettem, hogy a magáé akarok lenni. A nagyobb harc úgyis az én számomra marad, de küzdeni fogok mindenki és minden ellen, ha belehalok is. Csak az nem megy a fejembe, miért kell nekünk várni, miért nem lehetünk az egymáséi most, amikor fiatalok vagyunk még? Jaj, Kálmán, előre látom, hogy vénségünkre fogunk mi egymáshoz kerülni, mert ez a háború biztosan eltart harminc esztendeig. Én egy puderos vénkisasszony leszek ötven macskával, ugyanannyi kutyával, meg kanárral: szóval egész állatsereglettel. Maga pedig egy köhécselő, vén, nagyon-nagyon vén tartalékos tábornoszernagy, akinek még az ölébe sem szabad majd ülnöm, mert köszvényes lesz és nem fog megcsókolni soha, mert ráncos lesz az arcom... Kecsegtető kilátások!

Anyusékra pedig ne haragudjon! Önökik csak egy hibájuk van: hogy nagyon szeretik ezt a makacsfejű leányukat. Egyedül én vagyok az oka mindennek, de meg is keserültem, hogy gyerekes ésszel ennyi bajt és szomorúságot okoztam mindnyájunknak.

Fáradt vagyok, búcsúszom. Látja, most pityergék is, mintha valóban válnom kellene magától...“

Mennyi vád és keserűség volt e sorok mögött! És én tudtam, hogy Teri nemcsak olyankor pityergett, ha egy-egy levelét megírta, hanem sokat epesztette magát, amikor senki nem látta szegényt. De hát mit tehettem! Neki nem mondhattam el mindent, hiszen az ilyen magyarázatot ő úgysem fogadta volna el. Csak újabb gondot okoztam volna neki. Lehetnek, akik azt mondják, hogy férfiatlanul viselkedtem. Ilyen vád soha nem érhet engemet! Nemesak azóta töprengtem sokat, hanem akkor is gondolkoztam. Hiszen a férfiatlanság éppen az lett volna, ha minden előrelátás nélkül magamhoz kötök egy ilyen teremést. Emlékezz csak vissza a háborús tisztcskék házasságaira: csaknem valamennyi ilyen bajtársam elvált hamarosan, vagy nyomorba került. Azt hitték, mindig háború lesz és ők mindig könnyen élő tisztcskék maradnak. Nem! Soha meg nem hátráltam! Hiszen a hősök csak a romantikus regényekben törnek át tűzön-vízen az imádott hölgy felé, végső esetben nyergükbe emelik, elvágtatnak vele és fűtyülnek a világra. De az élet regényhősei éppolyan küzködő, számítható halandók, mint a többi ember, akiket az élet lökdös jobbra-balra. Ha a Teri apja megismételte volna régi ajánlatát, percig se haboztam volna. De így? Lehetetlen volt.

Közbejött még egy másik körülmény is, ami gondolkodóba ejtett. Mayer Teri még augusztusban kijelentette előttem, hogy a jegygyűrűt vissza fogja küldeni a vőlegényének. Akkor én magam adtam neki a tanácsot, hogy várjon még vele. Ő várt is azóta, csaknem négy hónapot. S ismét megütött a gyanu: ha csak engemet szeret is, végső esetre tartaléknak akarja meghagyni a vőlegényt s azért nem szakít vele. De ezt nem

is bántam túlságosan. Lehetetlen viszonyaim között úgy gondoltam, legjobb mindent a véletlenre hagyni. Tavaszra majd lesz valahogyan magától is.

Teri azonban okosabb volt. December elején azt írta, hogy nem vár tovább. Izgatottan tudósított, jönnek érte a szülei, halálán van a vőlegénye édesanyja. Szegény asszony csak őt szeretné még látni, hogy rájuk adja az áldását. „Borzasztó ez, de mit csináljak? Oda kell állnom a halálos ágyához s az az öregasszony meg fog halni abban a tudatban, hogy felesége leszek a fiának. Tudom, hogy rossznak, szívtelennek fog kikiáltani a világ, de most már határozottam...”

Ugyanazon a napon, mikor ezt a levelet kaptam, Vértes hadnagy jött le hozzám s táviratot mutatott, hogy halálos ágyán van az édesanyja. Az alezredes megadta neki a kért szabadságot. S ugyanazon a napon, csaknem hajnalig, levelet írtam Mayer Terinek.

Nem volt ez búcsúlevél. De kitértam előtte a helyzetemet. Megmondtam neki, hogy csak őt szeretem, de ne szakítson még a vőlegényével, legalább addig ne, míg leutazhatom hozzájuk s beszélhetek a szüleivel. „Ne értsen félre, Teri, becsületes ember vagyok s ezt meg kell mondanom. Higgyen nekem, mert én soha nem fogom elhagyni magát. Csak annyi türelmet, amíg tisztázhatom magamat az édesanyja előtt. Most már mindenre hajlandó vagyok. Magáért, Teri.”

A levelet a kis Márhának címeztem és akkor várni kezdtem.

Elmult másfél hét. A tizedik napon visszaérkezett Vértes bajtársam. Közben eltemette az anyját. Ahogy véletlenül a kezére pillantottam, a jegygyűrű nem volt az ujján.

Ő nem szólt semmit, én nem kérdezhettem. Sejtettem, hogy Teri még nem kapta meg a leveletem, mert időközben a haldokló mellett volt kénytelen virrasztani s csak a temetés után szakított Vértessel. Úgy is volt. A leveletem tehát csak akkor fogja olvasni, ha már hazaérkezett a szüleivel. De ha előbb veszi kézhez, bizonyos, hogy akkor is ugyanúgy tett volna. Ismertem én Mayer Terit.

Soha még annyi izgatottsággal nem turkáltam a napi posta közt, mint ekkor. Reméltem, hogy nem hagy válasz nélkül. Hát válaszolt is. Leány még olyan levelet nem írt, mint Mayer Teri ekkor! Ebből az egy leveléből megismerhettem, ha soha nem is láttam volna.

Vértes visszaérése után negyednapra jött meg ez a levele. Azt a részt, amelyben a szakítást mondja el, elhagyom. De hallgasd meg a többit! Soha senki nem fog engemet szeretni úgy, mint Mayer Teri. Mert ma is szeret.

És olvasni kezdett:

„Kedves Kálmán!

Tegnap reggel érkeztünk haza szomorú és fáradságos utazás után. Egy keveset pihentem, de nem volt nyugtom. Mert éreztem, hogy Márhánál várni fog reám valami. Inkább ne is jöttem volna!

Mikor Márho megmondta, hogy levelem van, olyan boldognak éreztem magamat. Az első két oldalon mosolyogtam. Akkor még nem sejtettem, hogy ez a maga utolsó levele akar lenni.

Nincs mit írnom, Kálmán. Csak csodálkozom most is, és a levelét nagyon sokszor el kellett olvasnom, amíg megértettem. De azóta is mindig az jár az eszemben, hogy le tud mondani rólam.

Mikor már józanabb fejjel kezdtem gondolkozni, két eshetőséget állapítottam meg. Vagy nem szeret már és most így akarja megbosszulni magát az értem kiállott szenvedéseiert, vagy pedig gyáva... Nézze, Kálmán, nem fogok könyörögni magának. Már ismerhet, hogy soha senki szeretetéért nem koldultam. Tudom, hogy ezért a kijelentésemért meg fog haragudni, de én erről nem tehetek.

Ha pedig gyáva lenne, ez csak azért van, mert visszariad a gondolat-tól, hogy esetleg nem tudná pótolni a számomra mindazt, amit elveszítene, ha a szülei akarata ellenére lennék a felesége. Dehiszen én ilyenre nem gondoltam soha... Nem! Nem! Ha maga így gondolkozik, igazán nem tudom, mit tartsak magáról? Nem akarom sértegetni, Kálmán, hiszen ilyen hálátlanságot maga nem érdemelt meg. Hiszen nekem meg kell köszönnöm a maga sok szeretetét. De a legutolsó levele után én már azon sem csodálkoznék, ha nem ismerne meg.

Nem tudom, hogy folytassam! Nekem csak egy érzésem van, hogy nem szeret már. De vigyázzon, mert akkor én nagyon rossz leszek! Két eszten-deig szeretett, nem lehet rólam lemondania!

De nehogy azt higgye, hogy most meg akarom győzni magát: Maga tehet, amit akar. Csak soha, soha nem hittem volna, hogy el fog hagyni engemet.

Ha szabad még valamivel magához fordulnom, arra kérem: ne szeresen többé. Ne gondoljon rá: hol és mint vagyok? Élek-e vagy meghaltam? Ami velem történni fog ezután, magának ne fájjon. Ha maga meg tudott írni nekem egy ilyen levelet, akkor nincs joga sajnálnia, ha csak holtan fog látni. Ne haragudjon rám, kedves Kálmán, hogy így írok, de ezzel az én meggyötört, szegény kis fejemmel már nem tudok gondolkozni. Úgy megkínzott! De ugye, ez csak tréfa? Tudom, próbára akar tenni, hogy igazán szeretem-e?“

Barátom, amikor ideért az olvasásban, megállt. És suttogva ismételte maga elé, mintha régi, igen régi emlékek között keresgélt volna:

„... ezzel az én meggyötört, szegény kis fejemmel már nem tudok gondolkozni...“

Én hallgattam. Ő egy nagyot lélegzett és olvasni kezdte tovább:

„És ha nem tréfa, még akkor se tudok haragudni magára. A városunkat ne kerülje el! Igyekezni fogok minden erőmmel, hogy ne legyek a terhére. De azért egyszer még szeretnék beszélni magával. Képes volnék még könyörögni is, hogy eresszék haza egy napra. Az én szülei nem olyan kegyetlen emberek, mint ahogy gondolja. Meg tudnak bocsátani magának, mert nagyon szeretnek engemet. Egyetlen örömük lenne, ha boldognak látnának.“

De nem, nem: erről beszélni késő. Tudja meg, hogy soha, soha meg nem bocsátom magának, amiért ilyen éjtszakát szerzett nekem. Magamon kívül voltam a fájdalomtól. Egész éjtszakám álmatlan és könnyes volt. Nagyon szenvedtem, talán maga is megérezte. Úgy hívtam magamhoz...

Ma már nem bírtam ki. Most a szobámban ülök és megírtam mindent. Nem vagyok már ellenőrzés alatt, de minek is! Kitől őrizzenek ezekután? Pedig először nem akartam válaszolni s Márhának is megtiltottam, hogy említsen maga előtt. Sohase hittem volna, hogy így fogok egyszer szeretni!

Nem tudom, kapok-e választ. Ha úgy gondolja, hogy újabb fájdalmat okozna, kérem, ne írjon. Ezt is válasznak fogom tekinteni. De ha ír, csak

annyit kérek, hogy még szeret és nem hagy el. Írja ezt nekem sokszor! Mindig! Még ha nem is igaz. Egy kis hazugsággal tűrhetőbb lenne az életem.

Sajnálom magát. Szeretnék a közelében lenni, hogy megvigasztaljam s mégegyszer megsimogassam. Talán elfelejtenők a rossz napokat. Most, amikor még írhatok magának s amikor még nem váltunk el örökre, — megírom, hogy végtelenül szeretem.

Teri.“

Nem tudom, hányszor olvastam át ezt a levelet. De arra emlékszem, hogy egész délután fölötte gubbasztottam. Karácsonyelőtti hangulatban voltunk: a fronton napok óta nyugalom ült.

Ez a levél teljesen kiforgatott. Hiszen Teri megírta jóelőre, hogy most már szakítani fog s én mégis arra kértem, nyújtsa még az időt. Belátom, helytelenül tettem. De csak magamat okolni mindenért: ehhez már nem volt bátorságom. Másfelől nekem is volt igazam, mert Mayer Terinek nem adtam okot erre a keserű búcsúzkodásra. Hiszen megírtam neki, hogy csak addig legyen némi türelemmel, amíg leutazhatom. Mindenre hajlandó voltam már.

És nem láttam be, mire való ez az ő nagy kétségbeesése? Hiszen meg kellett volna éreznie, hogy előbb-utóbb a feleségem lesz. Hiszen úgy szeretett! Vagy talán éppen ezért kezdett már nem hinni saját magában sém?! Egyelőre nem válaszoltam. Nem is tudtam volna, mit írjak neki. Májusig szó sem lehetett szabadságról s így ha újra biztatni kezdem, áltatásnak vehette volna. Már arra is gondoltam, hogy levélben feltárok mindent az édesatyja előtt s levélben kérem meg a kezét. De akkor közbelépett a kis Mártha.

Mert persze, hogy ő is írt. Négy sűrű oldal volt a levele s leghívebb kis pajtásom nem késett megnyugtatóni, hogy én vagyok az ő legnagyobb csalódása. „Ha látná azt a szerencsétlen leányt! Soha nem hittem volna, hogy maga is csak olyan, mint a többi. Két esztendőnél tovább hitegette. Gyáva ember!“

Ezek után igazán nem volt mit felelnem. Karácsony előtt egy nappal levelet kezdtem írni Terinek, de még másnapra se készültem el. Tudtam, hogy magától nem fog írni többet nekem.

És mégis írt. Hogy is feledkezhetett volna meg rólam azon az estén, amikor minden szegény katonát megölelt gondolatban az, aki szerette, vagy sajnálta a messzeségből.

Karácsony szombatján nagy karácsonyfát állítottak fel a parancsnokságon. Száz kis gyertya sercegett a fenyőgallyacskákon s minden apró gyertya alatt valami hazai emlék a tiszteknek. Én két levelet kaptam. Az egyik a szüleim és a két húgom értem aggódó üzenete volt. A másikat Teri küldte. Már előző napon megjött, de ezen a délutánon az alezredek maga vette át a postát. A szent estére így akart némi örömet szerezni a tisztjeinek.

És az estén ott álltunk valamennyien a karácsonyfa körül. Az alezredek rövid beszédet mondott, megemlékezvén halottainkról, a hazáról és a saját küzködéseinkről. Azután mindenki megkapta a maga kis ajándékát. Legutoljára a postára került a sor. A Teri levelében egy igénytelen kis képeslap volt, rajta ennyi:

„Nem bírom ki, hogy a mai estén ne gondoljok magára. De azért ha zavarnám, ne haragudjon meg.“

Aláírás: semmi.

Elfordultam s leültem az egyik sarokba. Soha még ilyen szomorú karácsonyestém nem volt! Soha senki úgy nem ragaszkodott hozzám, mint a kis Mayer Teri!

Csaknem éjfélre járt az idő, amikor elszéledtek a tiszték. Én egyedül maradtam az alezredessel. Kormos kis petróleumlámpa füstölgött a táborigasztalon. Az öreg eléállt:

— Hát téged mi lelt?

— Nem tudom, alezredes úr.

— Nono! Miről van szó? Persze csak úgy, ha elmondhatod, — s az ágyhoz lépve, vetkezni kezdett.

Úlve maradtam s beszélni kezdtem. Nem kellett messzire visszamennem: az öreg sok mindent tudott, kivéven az utolsó néhány hét történetét. Mialatt beszéltem, egyszerre abbahagyta a vetkezést. Először kíváncsian figyelt fel. Amikor odaértem, hogy Teri Kolozsvárra utazott, mert csak így írhatott nekem, megfente a bajuszát: — No, katonás leány, azt már nem tagadhatom!... — Amikor azt kezdtem előadni, mennyire nem tudtam elhatározni magamat, mert minden könnyelmű lépés súlyos következményekkel járhatott volna, rámkapta a szemöldökét: — Rövid az élet, nem szabad filozofálgatni!... — S ahogy végül pontot tettem a mai esténél, az öreg felugrott, mélységes felháborodásában össze-vissza kezdett járkálni s aközben prüszkölt:

— De hogy milyen szemtelen alak vagy te, hallod-e?

Megállt előttem, összefont karral:

— Mindjárt felpofozlak, hallod-e?

Magyarázni próbáltam, de rámkialtott:

— Hallgass, te taknyos! Hát azért tartalak itt magamnál!

Hallgattam. Az öreg mintha megbánta volna, mert fújván néhányat, szelidebben folytatta:

— Szégyellem magamat, hogy ilyen nyavalyás segédtsztem van! Öcsém, — s vállamra tette a kezét — a filozófia öl, fő a katonai svung! Noked elárulhatom, hogy január második hetében az olasz harctére indul az ezred. Az indulás előtt adok kétnapi szabadságot s te majd Budapesten csatlakozol megint hozzánk. Azalatt hazamégy, megkéred a leány kezét. A megkérésről szabályszerű elismervényt hozol nekem. Megértetted?

— Igenis, alezredes úr!

X.

Tél közepe volt.

Ólomszínű lett az ég, mint egy szétterített katonaköpenyeg. A torony körül varjúk kóvályogtak nagy kiáltozással s a piactér felől kiláttam a koresolyapálya felé. Fialtal párok keringöztek a jég hátán.

Ebédidőben érkeztem meg s felszaladván a lakásomra, átöltöztem. Másnap este indulnom kellett tovább, hogy éjfél körül csatlakozhassam az ezredhez, amelyet még Lemberg fölött hagvtam el a gyorsvonattal.

A Teriék háza felé tartottam.

Azóta, hogy századom élén utoljára mentem végig a városka főutcáján, mennyi minden megváltozott! Nem voltak már családi összejövetelek,

apró házibálok és ha itt-ott megpróbálkoztak még vele, nem igen volt kedve mulatni senkinek. A régi tiszték eltűntek a pótkerettől: a frontokon verekedtek keserűen, meghaltak vagy elszóródtak. Az Isten tudná, merre. Új és egészen fiatal zászlósokat és hadnagyokat láttam az utcán, akikhez semmi közöm nem volt többé. Vége lett ekkorára a régi hangulatoknak: mindenki beleúnt a háborúba. Az emberek visszahúzódtak a családok körébe s egyre többen panaszkodtak. Egyelőre még zúgolódás nélkül.

Szokatlan gondolatok közt haladtam a Mayer Teriék háza felé. Csaknem három esztendeje mult már, amikor egy estén először szólítottam meg ugyanebben az utcában. Szinte könyörgött akkor: — Így... így nem akarom! Mit szólának hozzá az emberek?

Hát most mit fog szólni ő, ha meglát? Azt már tudta, hogy jönnöm kell. De hogy melyik órában, arról nem értesíthettem, mert magamnak is az utolsó órában mondta meg a parancsnokom. S hátha nem is lesz odahaza!

Otthon volt. Az előszobában ugyancsak nézett a szolgálóleány, amikor becsöngettem:

— Tessék besétálni. A nagyságos asszony az ebédlőben van.

A nagyságos asszony várhatott, ha nem is pontosan erre az órára. Ahogy bekopogtattam, felállt és eléjött. Nem a régi szívességgel, de nem is barátságtalanul. Azt hiszem, körülbelül mindegy volt neki, hogy én nyitok-e be ma délután, vagy egy másik főhadnagy.

— Isten hozta! Mikor érkezett?

— Ezelőtt egy órával. Holnap este az olasz frontra indulok.

— Foglaljon helyet.

Közömbös dolgokról indult meg a szó. Elmondta, hogy a fia legutóbb két hétig volt idehaza, de már visszautazott az ütegéhez. Férje az irodába ment, de ha beszélni akarok vele, telefonál neki.

— Ráérünk, nagyságos asszony.

Furcsán éreztem magamat, mert sehogysem fogadtak. Már vagy fél-órája üldögéltünk. A Teri szobája felől szakadatlanul zörgött a varrógép. Ő tehát nem tudta még, hogy a harmadik szobában vagyok. Meguntam a feszengést:

— Itthon van Teri?

Rámnézett. Nem tetette magát többé:

— Ugye, maguk mindvégig leveleztek egymással?

Nem tudtam, mit feleljek. De ő hamarosan kiségitett:

— A leányom elmondott mindent.

— Ha Teri mondta, akkor leveleztünk.

Feláll:

— Ha beszélni akar velem, bemehet hozzá. Csak arra kérem, ne zaklassa föl megint. Nagyon sok keserűség érte miatta a házunkat.

Átmentem a szalonon s megálltam a Teri szobájában. Az ablak előtt ült s a gépe fölé hajolva varrogatott valamit. A kattogástól nem hallotta meg, hogy beléptem. Ahogy köszöntem neki, hátranézett:

— Ni, egy főhadnagy!

Felállt, leveregette magáról a cérnaszálakat s mosolyogni szeretett volna. Úgy mosolygott, annyi édes bánattal, mint a szeptemberi nap, amikor már hűtlenek lettünk a nyárhoz.

— Hát eljött. Igazán örülök, — s a kezét adta. — Parancsoljon helyet.

Így még nem fogadott. De ez volt a legtöbb, amit adhatott nekem. Leült a heverőre, én szemközt foglaltam helyet.

— Tudja-e, miért jöttem?

— Udvariasságból. Megírtam magának, hogy egyszer még szeretném látni. Ennyivel tartozott nekem.

Nem hajtotta le a fejét, a szeme se lett könnyes. Okosan beszélt, mint aki sokat gondolkozott jóelőre egy ilyen találkozáson. És mialatt beszélt, a szemét le nem vette rólam. Sok mindent előhozott, csak a kettőnk dolgát nem. De akkor megelőztem:

— Azért jöttem . . .

— Hogy megkérje a kezemet, — s tenyerébe tette a kedves, meggyötört fejét. — Tudom.

Nagy csönd lett. Most már én néztem szünetlenül, amint küzdött magával. Hosszú percek múltak el. Felálltam:

— Ez a válasza?

Nem bírta tovább. A zsebkendőjéhez nyúlt:

— Maga meg tudta írni nekem azt a levelet . . .

A kiskendőjébe temette az arcát. Letérdeltem a lábához, a térdére borultam. Egyszer ő is fölémborult s megsimogatott. Mint édesanya a rossz útra tért fiát:

— Mindenki elhagyott . . .

Ekkor lépett be az anyja. Amire észrevettük, már mellettünk állt. Csodálkozás, meglepetés nélkül. Én is felálltam. Teri könnyesen nézett rá:

— Megkérte a kezemet, édesanyám . . . Mit tegyek?

Az anyja szótlánul rábólintott. És Mayer Teri abban a pillanatban elfelejtett mindent. A régi pajtásom lett megint. A szeme könnyekben égett, odajött elém, két kezébe fogta a fejemet s lehúzott magához:

— Sok gondot fogok én még adni a főhadnagy úrnak!

Amire az apja is hazakerült, belémkarolt, s táncolva vitt eléje:

— Apukám, főhadnagyné leszek!

Az öreg meggratulált. Azt hiszem, egyszer sem haragudott reám komolyan. Vállonveregtetett:

— Helyes, helyes. De most már komolyabban kell viselkedni.

Estefelé a jégpályán voltam Terivel. Azt a fekete kis prémsapkát csapta a fejére, amelyben először láttam meg. Kart karbatéve siklottunk el a jégen s az ismerősök közül sokan jöttek hozzánk. Az egyik engemet üdvözölt a hosszú távollét után, a másik már gratulálni is próbált óvatosan. Senki semmit nem tudott, mert úgy egyeztünk meg, hogy a dolgot csak májusban visszük nyilvánosságra, ha majd szabadságra jöttem s meglesz az eljegyzésünk. A jégen már ezen az estén is többen gyanítottak valamit. De az ilyen sejtés azok számára a legnagyobb gyönyörűség, akikre nyíltan gyanakodni kezdenek. S én boldog voltam, mert örülni láttam Terit. Az arca kipirult, jókedvűen köszöntött mindenkit s ha a villanylámpák alól a pálya tulsó vége felé repültünk át, karomra hajtotta a fejét és mialatt csattogott a ruhája, hálásan csillant meg a szeme:

— Ha mindig így maradhatnánk, főhadnagy úr!

Komáromi János.